

KADIN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ DENEYİMLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA

Fulya Sarvan, Akd. Üni. İİBF, Emekli Profesör, TÜKD Antalya Şubesi

Sahil Bozkurt, Emekli Akademisyen, TÜKD Antalya Şubesi Y.K. Üyesi

Fulya Erşen, Emekli Almanca Öğretmeni, TÜKD Antalya Şubesi

Sanem Özer, Akd. Üni. İİBF, Doçent Dr., TÜKD Antalya Şubesi

ÖZET

Bu çalışmada, büyük çoğunluğu Akdeniz Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan bir grup kadın öğrenciye uygulanan bir soru formu ile çocukluk ve ergenlik dönemlerinden başlayarak aile içinde ve eğitim gördükleri okullarda toplumsal cinsiyet eşitliğini nasıl deneyimledikleri, üniversite eğitimleri süresince ne gibi toplumsal ayrımcılık veya eşitsizlik olayları yaşadıkları sorgulanmıştır. Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Antalya Şubesi'nin 46 bursiyer öğrencisine gönderilen soru formuna 37 öğrenciden kullanılabilir durumda yanıt gelmiş, açık uçlu sorulara verilen yanıtlar tematik olarak kodlanmış ve aynı zamanda sayısal veriler şeklinde özetlenmiştir.

Çalışmanın bulguları, üniversite öğrencilerinin TCE kavramına daha çok eşitlik, eşit haklar, toplumda kadın ve erkekler arasında ayrım olmaması anlamını yüklediklerini, ancak TCE ile ilgili aile içinde ilk duydukları ve öğrendikleri kavramların ağırlıklı olarak toplumsal rollerle ilgili olduğunu göstermiştir. Çalışmada, ayrıca, öğrencilerin yüzde 62'sinin ailesinin temelde eşitlikçi olduğuna inandığı; yüzde 70'inin ortaokul veya lise eğitimi süresince cinsiyet eşitliği veya cinsiyetler arası eşitsizlik konusunda herhangi bir konu başlığı, ders, seminer veya konferans gibi bir eğitim almadığı; üniversite eğitimleri süresince TCE ile ilgili bir konu başlığı, ders, seminer vb bir eğitim alanların öğrencilerin sadece yüzde 38'i olduğu ortaya konmuştur.

Bunların yanısıra, sorulara verilen yanıtlar, öğrencilerin yüzde 22'sinin üniversite eğitimi süresince okul yönetiminden veya hocalarından kadınlar aleyhine fark gözeten, önyargılı, cinsiyetçi bir davranış, tutum veya dil ile karşılaştıklarını; yüzde 19'unun üniversite eğitimlerinin herhangi bir anında, derslerde, öğrenci topluluklarında, çeşitli öğrenci etkinliklerinde, erkeklere göre dezavantajlı olduklarını hissettirecek bir tecrübe yaşadığını; yüzde 28'inin üniversite eğitimleri sırasında erkek arkadaşlarından kadın öğrencilere yönelik aşağılayıcı tutum, cinsiyetçi dil, cinsel taciz, flört şiddeti gibi olaylara tanık olduğunu; yüzde 66'sının üniversite tesislerini kadın dostu görmediğini, özellikle akşam saatlerinde yollar, aydınlatmalar ve otobüs duraklarını kadın öğrenciler açısından güvenli bulmadığını; yüzde 26'sının çevresindeki kadın öğrencilerden birilerinin eğitim gördüğü okulda veya kampüs çevresinde tacize/ takibe uğradığını; yüzde 24'ünün çevresinden birinin siber saldırı, ısrarlı takip veya siber tacize uğradığını ortaya koymuştur. Bu tespitler gerek kamu politikalarına gerekse sivil toplum örgütlerinin savunuculuk çalışmalarına yol gösterici niteliktedir. Öğrencilerin bu deneyimlere verdikleri örnekler metin içinde alıntılanmıştır.

GİRİŞ

Kadın cinayetlerinin ve kadına yönelik şiddetin durdurulamayan hızlı bir salgın gibi yayılmaya devam ettiği, kadının toplumsal konumunun giderek kayba uğratıldığı ülkemizde, bu gidişatın en önemli kaynaklarından biri olarak görülen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılabilmesi için toplumun tüm kesimlerinde, örgün ve yaygın eğitim yöntemleriyle toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının yaygınlaştırılması çok önemlidir. Türkiye'nin de imzacısı olduğu Uluslararası Sözleşmeler ve 2023 BM hedeflerinin de önemle öngördüğü toplumsal cinsiyet eşitliğini yaygınlaştırmak üzere çeşitli projeler kapsamında kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri aracılığı ile muhtelif farkındalık çalışmaları yürütülmektedir. Ancak toplumda yerleşik toplumsal cinsiyet rolü algılarının ve bunlara yönelik tutumların değiştirilmesinin çok zor bir süreç olması nedeniyle, bu çalışmaların yeterli ve etkili olduğunu söylemek mümkün değildir. Toplumsal değişimin ancak örgün okullaşma aşamalarına yerleştirilecek etkili eğitim programları ile harekete geçirilebileceği kabul edilmektedir. Bu nedenle ilköğretimden başlayarak, lise ve üniversitede, öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda sağlıklı bir farkındalık kazandıracak eğitim çalışmalarının varlığı çok önemlidir. Daha da yararlı olanı bu eğitimlerin anaokulundan, ilköğretimin ilk yıllarından başlayarak verilmesidir. Dolayısıyla yetişkinliğe merdiven dayanmış ve yüksek eğitim basamağına erişmiş gençlerin çeşitli okul basamaklarında TCE ile ilgili ne tür eğitimlere tabi olduklarını tespit etmek bu alandaki ihtiyacı belirleyerek gelecek kuşaklara daha etkili farkındalık çalışmaları hazırlamak açısından önemlidir.

Bu noktadan hareketle, halen üniversite öğrenimi görmekte olan kadın öğrencilerin, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde, çekirdek ve/veya geniş aile içinde ve eğitim gördükleri okullarda toplumsal cinsiyet eşitliğini nasıl deneyimlediklerini, ailede ve okullarda kendilerine bu kavram çerçevesine giren neler öğretildiğini, ailedeki erkeklerle eşit haklardan yararlanıp yararlanamadıklarını, eğitim basamaklarında okul yönetimlerinden ve öğretim kadrolarından kendilerine yönelik ayrımcı, cinsiyetçi bir dil ve tutum ile karşılaşmış olduklarını, arkadaş çevresindeki erkeklerden fiilen veya siber saldırı şeklinde taciz, şiddet, aşağılayıcı dil ve davranışlarla karşılaşmış olduklarını, üniversite yerleşkesinde kendilerini kadın olarak ne ölçüde güvende hissettiklerini sorgulamak üzere bu çalışma planlanmıştır. Alan yazında üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algı / tutumları üzerine çok sayıda çalışma olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet deneyimini sorgulayan çok az çalışmaya rastlanmıştır. Mevcut alan yazında kullanılabilir hazır bir ölçek olmaması nedeniyle, veri toplama aracı, çalışmanın hedeflediği bilgileri toplamak üzere, beşi demografik olmak üzere toplam yirmi adet açık uçlu soru içeren bir soru formu şeklinde hazırlanmıştır. Bu nitel çalışmanın bulgularının bir toplumsal cinsiyet deneyimi ölçeği hazırlanmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE ALANYAZIN

Bu çalışmanın maksadını açıklamak üzere ilgili alan yazında toplumsal cinsiyet ile ilgili temel kavramlara ve çalışmalara kısaca değinilecektir. Cinsiyet bireyin “anatomisi, fizyolojisi ve nörolojisi” ile ilgili ve davranışlar, biliş ve duyguları üzerinde rol oynayan bir kavramdır (Kızılarıslan ve Diktaş, 2011: 510). Çalışmanın temelini oluşturan toplumsal cinsiyeti (gender) ise Berktaş (2013, s.8) ‘biyolojik cinsiyetten farklı’ olarak toplumsal ve kültürel olarak belirlenen ve dolayısıyla içeriği yere ve zamana göre değişebilen “cinsiyet konumu” ya da “cins kimliği” olarak tanımlamaktadır. Buna göre her bireyin doğuştan verili biyolojik

özelliklerinin belirlediği kadın veya erkek kimliğinin yanı sıra, içine doğduğu kültürel ve tarihsel bağlamın belirlediği, etnik grup, din, sınıf, bölge, zaman ve geleneklere göre değişebilen bir toplumsal cinsiyet kimliği kazandığı söylenebilir. Bu toplumsal kimlik, aynı zamanda kişinin diğerleri tarafından nasıl algılandığını, yararlanabileceği toplumsal hakları, erişebileceği kaynakları, aile ve toplumda üstlenebileceği rolleri, kısacası kişinin toplam yaşam deneyimini etkileme potansiyeline sahiptir. Bu yönüyle de bireyin toplumdaki diğer cinse kıyasla deneyimlediği eşitlik veya eşitsizliğin, yani toplumsal cinsiyet eşitliğinin de kaynağı olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, Ecevit'e göre (2021, s. 25) “kadın ve erkeklerle kız ve oğlan çocukların, insan haklarını kullanmak, tam potansiyellerini gerçekleştirmek ve buldukları toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve politik gelişimine katkıda bulunmak (ve bunlardan faydalanmak) için eşit koşullara, muameleye ve fırsatlara sahip olduğunu anlatan kavramdır”. Her birey kendi şartlarında bu kavramı tamamen kendine özgü biçimde deneyimlemekle birlikte, benzer kültürel ve tarihsel koşullarda yaşayan bireylerin deneyimleri arasında ortak özellikler olması da kaçınılmazdır. Kadınların toplumsal konumunu iyileştirecek politikaların geliştirilebilmesi için bu ortak deneyimlerin iyi anlaşılması çok önemlidir. Bu deneyimler bireye toplum tarafından uygun görülen toplumsal roller, aile ve toplumda üstlenmesine izin verilen görevler, yararlanmasına müsaade edilen kaynaklar ile ilgilidir. Toplumsal cinsiyet, “sosyal yönden kadın ve erkeğe verilen roller, sorumluluklar” olarak da tanımlanmakta, toplumsal cinsiyet rolleri, geleneksel olarak kadınlar ve erkeklerle ilişkili olduğu kabul edilen rolleri ifade etmektedir (Aylaz vd 2014, 183).

Bu konu bireylerin kişisel deneyimlerinde karşılık bulduğu için, Türkçe alan yazında en sık rastlanan çalışmalar üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rol kalıplarına yönelik algılarını veya tutumlarını ölçmeye yöneliktir. Bu çalışmalardan ikisi yüksek lisans tezi (Aşılı 2001; Atış 2010); biri doktora tezi (Zeyneloğlu 2008); diğerleri makale veya bildiri formatında çalışmalardır (Adana 2011; Aylaz vd. 2014; Demirel vd. 2004 ve 2005; Geçer vd. 2015; Kızılarşlan ve Diktaş 2011; Kodan 2011; Pınar vd. 2008; Öngen ve Aytaç 2013; Seyitoğlu vd. 2016; Varol vd. 2016; Vefikuluçay vd. 2007; Yılmaz vd. 2009; Zeyneloğlu ve Terzioğlu, 2011). Bu çalışmaların bir bölümü toplumsal cinsiyet algısını ve tutumları ölçmek üzere ölçek geliştirme denemesi niteliğindedir (Seyitoğlu vd. 2016; Zeyneloğlu ve Terzioğlu, 2011). Farklı hedef kitleler üzerinde, toplumsal cinsiyet algısı ölçeği geliştiren (Altınova ve Duyan, 2013); toplumsal cinsiyet algısını sadece öğretim elemanları üzerinde ölçen (Kahraman vd. 2014) veya toplumsal cinsiyet algısı ile dindarlık eğiliminin (Geçer vd. 2015) ilişkisini veya sosyoekonomik değişkenlerle ilişkisini (Altuntaş ve Altınova, 2015) araştıran çalışmalar da vardır.

Genel olarak bakıldığında, araştırma ilgisinin daha çok üniversite öğrencilerinin, kısmen başka hedef grupların toplumsal cinsiyet algılarının ne ölçüde geleneksel, ne ölçüde eşitlikçi olduğunu belirlemeye yönelik olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaların hemen tümünde kadın deneklerle erkek deneklerin toplumsal cinsiyet algıları arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuş, özellikle gelenekçilik boyutunda erkekler kadınlara göre daha gelenekçi, kadınlar daha eşitlikçi bulunmuştur. Üniversite öğrencilerine yönelik çalışmaların birinde (Aylaz vd. 2014, s.183) öğrencilerin farkındalığının geliştirilmesi için “toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kulüplerin, öğrenci topluluklarının kurulması ve bu tür etkinliklere erkek öğrencilerin katılımının desteklenmesi” önerilmiştir. Tıp fakültesi öğrencilerine yönelik bir başka çalışmada ise (Seyitoğlu vd. 2016) kadın öğrenciler, daha genç öğrenciler, çekirdek ailede

yetişen öğrenciler, annesi çalışan ve daha eğitilmiş olan öğrenciler daha eşitlikçi bulunmuştur. Sonuçta tıp fakültesi müfredatına toplumsal cinsiyet ile ilgili derslerin eklenmesi ve erkek öğrencilerin de katılımıyla birbirlerine eğitim vermeleri önerilmiştir.

Bu çalışmanın incelediği konu açısından önem taşıyan çalışmalardan biri de (Şahin vd. 2018) okul öncesi öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliğine ve Türk eğitim sistemindeki eğilimlere bakış açılarını ortaya koymak üzere hazırlanmış yarı yapılandırılmış bir görüşme formu ile toplanan nitel verilerin sonuçlarını paylaşmaktadır. Bu çalışmanın bulguları, öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargılara bağlı kaldıklarını, Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam uygulanamayacağını düşündüklerini ve okul öncesi öğretmenliği müfredatında bu konulara yönelik bir ders bulunmaması nedeniyle, inandıklarını söyledikleri toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi verecek donanıma sahip olmadıklarını ortaya koymuştur. Nitekim çalışmanın önerilerinde öğretmen yetiştirme programlarına bu konularla ilgili derslerin eklenmesi ve öğretmenlere bu konuda hizmet içi eğitimlerin zorunlu hale getirilmesi vurgulanmıştır.

İngilizce öğretmenliği öğrencilerinin İngilizce dil eğitimi ders kitaplarındaki cinsiyetçi örnekler ile ilgili algılarını inceleyen bir başka çalışmada (Kızılarıslan, 2010) öğrencilerin cinsiyetçi önermeleri göz ardı ettiği ortaya konmuştur. Bu çalışmaların sonuçları Türkiye’deki üniversitelerin öğrencilerine sınıf içi toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek ve toplumsal cinsiyet önyargılarına karşı koymak için gereken bilgi ve deneyimi sağlayamadıklarına işaret etmektedir. Yine İngilizce öğretmenliği öğrencilerinin toplumsal cinsiyet yönelimlerini irdeleyen bir başka çalışmada (Kızılarıslan ve Diktaş, 2011) birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolü yönelimleri Bem’in (1974) Cinsiyet Rolü Envanteri ile ölçülmüş, sonuçta erkek öğrencilerin geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına bağlı kaldıkları; dördüncü sınıf öğrencilerinin erillik puanlarının birinci sınıfa göre yükseldiği ve erkek egemen ideolojinin baskın olduğu ortaya çıkmıştır (s. 519). Yazarlar, öğretmenlerin tutumlarındaki ve dersane davranışlarındaki bilinçaltı cinsiyetçiliğin toplumsal cinsiyet algılarının bir sonucu olduğuna dikkat çekmekte, toplumsal cinsiyet önyargılarını teşhis edip karşı koymaya eğitilmiş öğretmenlerin toplumsal cinsiyet körlüğüne düşmeyeceklerini ve dershanede toplumsal cinsiyet açısından eşit bir ortam yaratabileceklerini ileri sürmektedir (s.520). Dolayısıyla bu çalışmada eğitim fakültelerinin tüm bölümlerinde toplumsal cinsiyet farkındalığı yaratılmasının önemi ve önceliği vurgulanmaktadır.

Bu çalışmalar toplumsal cinsiyet algısı ve tutumları ile ilgili önemli tespitler ortaya koymakla birlikte, üniversite öğrencilerinin çocukluk ve ergenlikleri boyunca ve üniversite sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğini nasıl deneyimlediklerine ilişkin fikir vermemektedir. Bu konu alan yazında daha az ilgi bulmuş bir başlık oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği deneyimi bireyin kadın veya erkek olarak aile içinde, sosyal çevrede, okul çevresinde ve iş çevresinde diğer cinse göre fırsatlardan, kaynaklardan, haklardan, insan saygınlığından eşit olarak yararlanıp yararlanmadığına ilişkin duyguları, düşünceleri ve yargılarından oluşmaktadır. Bu deneyimi kadınlar lehine dönüştürecek politikalar geliştirebilmek için yaşamın hangi basamaklarında ne tür deneyimlerle karşılaşıldığını anlamak önemlidir.

Alan yazında, kadınların yükseköğretimde deneyimlediği toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ele alan nispeten eski tarihli bir çalışma (Jacobs, 1996) toplumsal cinsiyet ve yükseköğretim üzerine geniş bir külliyatı gözden geçirmekte ve kadınlar açısından yükseköğretime erişim, yükseköğretim deneyimi ve yükseköğretim sonrası sonuçları değerlendirmektedir. O tarih

itibariyle kadınların yükseköğretime erişimi nispeten iyi, yükseköğretim sürecindeki deneyimleri daha az iyi bulunmuş, ancak yüksekokullaşmanın sonuçları açısından dezavantajlı oldukları gösterilmiştir.

Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği deneyimlerini irdeleyen nispeten yakın tarihli ve Türkiye adresli bir çalışma (Kahraman, 2010) kadınların eğitime erişme, eş seçimine karar verme, çalışma hayatına girme konularında deneyimledikleri eşitsizlikler ve nedenlerini ele almaktadır. Kadınların yaklaşık üçte biri, erkekler kadar özgür olamadıkları için erkek cinsiyette olmayı tercih edeceklerini ifade etmişlerdir. Türkiye’de yürütülmüş diğer bir çalışmada (Esen, 2013) okullarda ve dershanelerde toplumsal cinsiyet ayrımcılığının nasıl yaşandığını ortaya koymak üzere yürütülen nitel bir çalışmanın sonuçları tartışılmaktadır. Açık uçlu soruları tanımlayıcı içerik analizi ile değerlendiren çalışmanın verileri eğitim süreçlerindeki cinsiyetçi tutum ve davranışların aktörlerinin çoğunlukla öğretmenler olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada, erkeklerin cinsiyet ayrımcılığını ilköğretimin ikinci yarısında, kadınların ise ortaöğretim sırasında deneyimledikleri; erkekler fiziksel cezalarla karşılaşırken kadınların daha çok eğitime yönelik cinsiyetçi davranışlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu çalışma, özellikle öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliği müfredatının ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Etiyopya’da iki kamu üniversitesinde yürütülen bir diğer nitel çalışmada da (Molla ve Cuthbert, 2014) kadın öğrenciler ve kadın akademik personel ile yürütülen odak grup görüşmelerinin verilerine dayanılarak, kadınları yükseköğretime girişte destekleyen bazı politikalara rağmen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin örtük biçimlerde devam ettiğini göstermiştir. Ayrıca, Etiyopya’daki yükseköğretim kurumlarının erkek egemen, hiyerarşik ve kadın düşmanı olduğu; kadınların önyargılardan ve cinsel şiddetten etkilendikleri ortaya konmuştur. Bu konudaki en yeni çalışmalardan biri (Ang vd. 2021) Malezya’da yerel bir özel üniversitede öğrencilerin aile kurumu içinde deneyimledikleri eşitsizlik, cinsiyetçilik ve çatışmayı irdelemektedir. Sonuçlar öğrencilerin ailelerinde geleneksel rol kalıplarının ve görev paylaşımının sürdüğünü, ancak cep harçlığının farklı cinsiyette kardeşlere eşit verildiğini, evde anne ile babanın bütçe üzerinde kontrolü paylaştıklarını göstermiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin iki cinsin eşitliğine inandıkları ve cinsiyetçi eğilimleri pek göstermedikleri de tespit edilmiştir. Çeşitli ülkelerde kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği deneyimlerini ele alan bu çalışmalar konunun kavramsal çerçevesini tamamlamak açısından yararlıdır ve üzerinde çok daha fazla durulmayı hak etmektedir.

Aşağıda, amacını, yöntemini ve bulgularını raporladığımız çalışma, yukarıda açıklanan kavramlar ve alan yazına dayanılarak, özellikle Türk eğitim sistemi basamaklarında toplumsal cinsiyet farkındalığı uygulama ve politikalarına ve sivil toplum açısından da savunuculuk çalışmalarına yol gösterici olması amacıyla yürütülmüştür.

ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, üniversitede eğitim görmekte olan kadın öğrencilerin, çocukluk ve ergenlik dönemlerinden başlayarak aile içinde ve eğitim gördükleri okullarda toplumsal cinsiyet eşitliğini nasıl deneyimlediklerini, eğitim müfredatında bu konuda ne gibi eğitimlere tabi olduklarını, üniversite eğitimleri süresince karşılaştıkları ayrımcılık ve eşitsizlik olgularını bir pilot çalışma çerçevesinde tespit etmektir. Nihai amaç bu çalışma ile belirlenen kavramsal çerçeveye dayanarak daha geniş bir örnekleme uygulanabilecek bir TCE deneyimi

ölçeği geliştirmek ve toplumsal cinsiyet farkındalığı politikalarına ve savunuculuk çalışmalarına yol göstermektir.

Örneklem: Çalışmanın örneklemini Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Antalya Şubesinin bursiyer öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın soru formu internet üzerinden şubenin 46 öğrencisi ile paylaşılmış, kullanılabilir durumda 37 soru formu geri dönmüştür. Bu 37 öğrencinin 34'ü (%92) Akdeniz Üniversitesi öğrencisidir. Geriye kalan üç öğrencinin biri Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi 2. Sınıf, biri Süleyman Demirel Üniversitesi'nde İşletme Doktorası, üçüncüsü de Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde Sosyoloji doktorası öğrencisidir. Bu iki doktora öğrencisinden biri lisans eğitimini, diğeri hem lisans hem yüksek lisans eğitimini Akdeniz Üniversitesi'nde görmüş oldukları için verdikleri yanıtlar büyük ölçüde Akdeniz Üniversitesi ile ilgili olmuştur.

Örneklemdaki öğrencilerin 5'i (%14) 25 yaşın üzerinde, 29'u (%78) 21-25 yaşları arasında, 3'ü ise (%8) 20 yaşındadır. Kuşak yılları açısından bakıldığında (1997-2001 arasında doğan) 32 öğrenci (%86) Z kuşağı mensubudur.

Bu öğrencilerin 11'i Tıp Fakültesi, 9'u İİBF, 4'ü Edebiyat, 3'ü Uygulamalı Bilimler, 2'si Hukuk, 1'i Fen, 1'i Ziraat, 1'i Mimarlık, 1'i Eğitim Fakültesi, 1'i Sağlık Hizmetleri, 1'i Teknik Bilimler, 1'i Beslenme ve Diyetetik Bölümü öğrencisidir. 1 öğrenci bu soruyu boş bırakmıştır. Yanıt veren 36 öğrencinin 19'u (%53) sosyal bilimler alanında, 13'ü (%36) sağlık bilimleri, 4'ü ise (%11) fen bilimleri alanında eğitim görmektedir. Örneklemden sosyal bilimler ağırlığı mevcuttur.

Öğrencilerin 14'ü (%38) öğrenci evinde, 13'ü (%35) öğrenci yurdunda, 9'u (%24) ailesiyle, 1'i (%3) apartta barındıklarını belirtmişlerdir: Öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%76) ailesinin başka bir kentte olduğu ve aile evi dışında barındığı tespit edilmiştir.

Yöntem: Bu çalışmanın veri toplama aracı alan yazına dayalı olarak araştırma ekibi tarafından geliştirilen 3'ü demografik toplam 18 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Alan yazında hedef kitleye ve araştırmanın amaçlarına uygun olarak TCE deneyimlerini sorgulayan uygun bir ölçek bulunmadığı için öğrencilerin yaşamları boyunca edindikleri TCE deneyimlerini istedikleri genişlikte açıklayabilecekleri açık uçlu soru formu tercih edilmiş, nitekim pek çok öğrencinin açık yüreklilikle deneyimlerini paylaştıkları tespit edilmiştir. Soru formu hazırlandıktan sonra internet üzerinden bursiyer grubuyla paylaşılmış, 40 öğrenciden yine internet üzerinden yanıt alınmış, ancak üç yanıt dosyası açılmadığı için soruların değerlendirmesi 37 soru formu üzerinden yapılmıştır. Soruların yanıtları tematik olarak sınıflandırılmış ve mümkün olduğu kadar sayısal bulgular haline dönüştürülerek aşağıda görüleceği gibi raporlanmıştır.

ÇALIŞMANIN BULGULARI VE YORUMU

1. SORU: Toplumsal cinsiyet eşitliği terimi ile ilk defa kaç yaşınızda ve ne vesile ile karşılaştınız? Açıklayınız.

Bu soruya yanıt veren 36 öğrencinin 8'i (%22) TCE terimi ile ilk defa ortaokul, 8'i (%22) lise, 6'sı (%17) ise üniversite sıralarında, bir öğretmenleri veya bir etkinlik vesilesi ile karşılaştıklarını, 2'si yine üniversite öğrencisi olarak TÜKD'nin TCE seminerinde öğrendiklerini, 4'ü (%11) internet veya sosyal medyada duyduklarını, 1'i televizyonda işittiğini, 2'si bir arkadaşından duyduğunu belirtirken, 5'i (%14) ise bu

terimle ne zaman karşılaştığını hatırlamadığını ifade etmiştir. Bu bulguların işaret ettiği en önemli husus, hiçbir öğrencinin bu kavramı kendi aile çevresinde duymamış olmasıdır. TCE terimini ilk kez ortaokul, lise veya üniversitede öğrenci iken duymuş olan öğrencilerin oranları birbirine eşittir. Herhangi bir eğitim basamağı bu konuda ağırlık taşımamaktadır.

2. SORU: Toplumsal cinsiyet eşitliği size göre ne ifade ediyor? Açıklayınız.

Bu soruya yanıt veren 36 öğrencinin TCE ile ilgili verdikleri tanımlara bakıldığında, 17 öğrencinin (%47) TCE'yi *kadın-erkek eşitliği ve eşit haklar* açısından açıkladıkları, 8 öğrencinin (%22) daha çok ayrımcılığın olmaması kavramını vurguladıkları, 5 öğrencinin (%14) ise *toplumsal rollerde eşitsizliklere* atıfta bulunarak açıkladıkları dikkat çekmektedir. 3 öğrenci ise (%8) kavrama istenen sonuçları açısından yaklaşarak *güçlü kadın güçlü toplum, kadının üstünlüğü ve tamamlayıcı roller* kavramlarını ön plana çıkarmışlardır. Bir öğrenci yanıtı bırakmış, 1 öğrenci ise muğlak bir ifade kullanmıştır. Öğrencilerden sadece biri, aşağıda alıntılanıldığı gibi, geniş bir tanım kullanarak hem eşit haklar hem de toplumsal rolleri vurgulayan bir açıklama yapmıştır.

“Toplumda yaşayan her bireyin biyolojik olarak eşit olmadığı ancak eşit haklara sahip olması gerektiği kanaatindeyim. Toplumsal cinsiyet kavramı bireylere cinsiyetleri baz alınarak atfedilen toplumsal görevleri, davranışlarını ve yaşam kalıplarını ifade etmektedir. Bu normlar bireylerin gerek hukuksal gerekse gündelik hayatlarında pek çok zorluklara sebep olmakta. Eğitim, çalışma hayatı ve hatta sosyal yaşamlarda bile pek çok engel olarak karşımıza çıkmaktadır.”

Ayrımcılık olmamasına vurgu yapan diğer bir tanım şöyle yapılmıştır.

“Toplumsal cinsiyet eşitliği bana kadınların ve erkeklerin her alanda eşit imkanlara ve haklara sahip olması, cinsiyete bağlı herhangi bir ayrımcılığın olmamasını ifade ediyor.”

Toplumsal rollere vurgu yapan diğer bir öğrencinin verdiği tanım da şöyledir:

“Toplumsal görevlerimizi aynı şekilde yapabileceğimiz ve bunun cinsiyet ayrımı yapmadan eşit bir şekilde yapılabilmesi. Cinsiyetin ne pozitif ne de negatif bir ayrımcılığının oluşmaması.”

Bu yanıtlar değerlendirildiğinde, üniversite öğrencilerinin zihninde TCE kavramına büyük oranda eşitlik, eşit haklar, toplumda kadın ve erkekler arasında ayırım olmaması anlamının yüklendiği anlaşılmaktadır. Kavramsal olarak incelendiğinde, toplumsal rollerin ortaya çıkardığı eşitsizliklerin sadece 6 öğrenci tarafından vurgulandığı görülmektedir.

3. SORU: Çocukluk ve ergenlik döneminizde aileniz içinde toplumsal cinsiyet eşitliğini nasıl deneyimlediğinizi hatırlamaya çalışırsanız, ailenizden kadın ve erkeğin toplumsal rolleri hakkında ne duyduğunuzu / öğrendiğinizi açıklayınız?

Öğrencilerin çocukluk ve ergenlikte TCE'yi aile içinde nasıl deneyimlediklerini sorgulayan bu soruya yanıt veren 36 öğrencinin yanıtları, öğrencilerin yarısının (18 öğrenci / %50) bu deneyimi aile içinde toplumsal rollerde eşitsizlik ve ayrımcılık açısından yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bir öğrenci ailede duyduklarını şöyle sıralamaktadır:

“Bu meslek kadın için daha uygun. Gece geç saatte gelme. Amcanın dayının yanında giydiklerine dikkat et. Kızlar yemek yapmayı öğrenmeli, temizlik yapmayı bilmeli. Erkek işe gider eve para getirir. Evdeki tamir işlerini yapar.”

TCE'yi toplumsal haklarda ayrımcılık olarak deneyimleyen 18 öğrenciden biri ise, aile içinde eşitlik olsa da, aile dışına çıktığında kısıtlamalarla kaşı karşıya kaldığını vurgulamıştır.

“Tamamen ataerkil bir ailede büyüdüğümü söyleyemem. Babamın da annem kadar ev içi işlere katkısı vardı. Annem de çalışıyor ve maddi açıdan ailemize destek oluyordu. Ancak erkek kardeşime olan özgürlükçü tutum bana uygulanmıyordu daha çok korunması ve gözetilmesi gereken bir durumdaydım.”

Öğrencilerin 4'ü de (%11) bu deneyimi ataerkil aile baskılarının ve toplumsal baskıların yarattığı ayrımcılığı vurgulayarak olumsuz deneyimlerini yansıtmışlardır. Bu yanıtlar birlikte ele alındığında, öğrencilerin % 61'inin erken TCE deneyimlerinin daha çok aile referanslı ve olumsuz olduğunu ortaya koymaktadır. Toplumsal baskıları deneyimleyen bir öğrenci yaşadıklarını şöyle tarif etmektedir:

“Bir kadın olarak elbette kız çocuklarına yönelik gerçekleştirilen baskıcı söylemleri deneyimledim. Nasıl oturmam gerektiği (bacak bacak üstüne atmamak ya da bacakları kendine çekerek oturmamak gibi), nasıl konuşmam gerektiği, nasıl giyinmem gerektiğine kadar uyarılara maruz kaldığımı söyleyebilirim. Erkek çocuklar ise dilediği gibi koşarak eğlenmekte ve yerinde durmamakta. “Kız çocuğu oturaklı olur” söylemi nedeniyle benim gibi pek çok kadının bu tür engellemeler sebebiyle bedeninin sınırlarını keşfedip kendi yolculuğuna özgürce çıkamadığı düşüncesindeyim.”

Bu öğrenci grubunda geriye kalan 14 öğrencinin (%39) çocukluk ve ergenlikteki TCE deneyimleri ise daha olumludur. 10 öğrenci aileden olumlu yaklaşım gördüklerini, 4 öğrenci ise özellikle annelerinin eşitlikçi davranışları nedeniyle ilk deneyimlerinin olumlu olduğunu ifade etmişlerdir. Aile ve annenin olumlu tutumunu vurgulayan 2 öğrenci deneyimlerini şöyle açıklamaktadır.

“Erkek egemenliğinin olduğu bir toplumda ailem tarafından kendi ayakları üzerinde durabilmeyi, özgüvenli olmayı hakkını savunmaktan korkmamayı, sevdiği mesleği yapan ve mutlu olmayı bilen başarılı bir kadın olmayı öğrendim.”

“Annem kadınların her zaman okutulması taraftarı olduğunu sürekli dile getirirdi. Kendi okuyamadığı için toplumda zorlandığını söylerdi. Kadının gücünün farkına varması lazım diyor.”

Bu soruya verilen yanıtlar bir önceki soruya verilen yanıtlar ile birlikte değerlendirildiğinde, kız öğrencilerin TCE ile ilgili aile içinde ilk duydukları ve

öğrendikleri kavramlara çoğunlukla toplumsal roller açısından atıfta bulunurken, bir önceki soruda TCE'ye yükledikleri anlamın daha çok eşit haklar ve ayrımcılık ile ilgili olduğu dikkat çekmektedir. Burada çelişkili gibi görülebilecek farkın nedeni, öğrencilerin henüz toplumsal yaşamda ve iş hayatında ortaya çıkan eşitsizlikler ile karşı karşıya gelmemiş olmaları; öğrencilik yaşamları süresince deneyimlerinin daha çok aile ve yakın çevresi içinde kısıtlı kalması ve bu yaşam kesitinde ağırlıklı olarak aile içinde kadınlar ve erkekler arasındaki rol farklılaşmasından etkilenmiş olmaları olabilir.

4. SORU: Ailenizin erkek bireyleri ile kadın bireyelerine (erkek kardeşiniz varsa ona/onlara kıyasla size) eşit muamele yapıldığını düşünüyor musunuz? Sizce aileniz eşitlikçi bir aile midir? Açıklayınız

Bu soruya yanıt veren 37 öğrenciden 17'si (%46) ailesinin eşitlikçi olduğunu kesin bir dille ifade ederken, 6 öğrenci (%16) ailesinin eşitlikçi olduğunu belirtmekle birlikte bunu kısıtlayan bazı koşulları, aşağıdaki gibi dile getirmiştir. Toplu olarak düşünüldüğünde, öğrencilerin % 62'sinin ailesinin temelde eşitlikçi olduğu düşününcesinde olması dikkate değer bulunmuştur.

“Belirli bir ayırım yok. Ancak toplumun genelindeki anlayış sebebiyle birtakım baskılar var. Ancak bir bireyin yetişmesi noktasında yapılmadı, gerekenler noktasında hayır. Ailem, ailemiz içerisindeki erkeklere ve kızlara karşı eşitlikçidir.”

“Çekirdek aile içerisinde böyle bir kıyaslama yapmam mümkün değil ama yakın akraba, kuzenlerime göre kıyasladığımda genel olarak eşit bir yapıda olduğunu düşünüyorum. Fakat yine de özgürlüklerime olan görüşler bir erkek kuzenime olan bakış açısı ile tam aynı değil.”

“Aslında evde 4 kadınız babam sadece erkek. Kardeşlerim arasında hiçbirimize bir ayrımcılık yapılmıyor. Ama mesela erkek kuzenlerim geldiğinde babam aslan oğlum gibi severek, oğluma su ver gibi şeyler söylüyor mesela fakat ben de saygısızlık etmeden suyu veriyorum ve eli kolu var herkes kendi suyunu alabilir, erkek olması ona su vermem gerekliliğini getirmiyor diyorum. Evde bu farkındalığı yarattığımız için ailem kendi içinde eşitlikçi bir aile. Hatta babam çok verici bir adam belki orda bir eşitlik kaçabilir.”

“Yukarıda da bahsettiğim gibi eskiden asla böyle bir ayırım yapılmazdı bizim ailede, hiç bir zaman bunu hissetmedim. Lakin büyüdükçe bu olay kısmen değişti yine ev işleri vs. Böyle bir şey ile karşılaşmadım tabi ki ama dışarı çıkmam gibi konularda tabi ki abilerime ve kardeşime tanınan özgürlük bana tanınmıyor. Aslında erkek kardeşlerime karşı da ailem dışarı çıkma konusunda tutuculardır. Ama bana biraz daha fazla.”

“Ben tek çocuk olduğum için böyle bir ayırım görmedim. Çevreye ve akrabalık ilişkilerine kıyasla şunu belirtebilirim ki ben mutfakta ya da ev içinde bir şeyler yapabilme yetisine sahip olmak durumundayken çevremdeki akran erkeklerin böyle bir zorunluluğu yoktu. Ben kendi yaşıtımın çayını doldurmak zorunda iken benim yaşıtımın evine misafirliğe gittiğimizde yine o erkek olduğu için otururdu ben hizmet ederdim. Burada elbette kadının aslında ev içerisindeki görevlere hapsedildiğini ve bunları yapma zorunluluğunun aşılandığı bir toplumda yetişiyoruz. Bu tür eylemleri

gerçekleştirmeyen kız çocukları ötekileştirilebiliyor, ayıplanabiliyor hatta bu melekelerle sahip değil mi şeklinde bir yaklaşım bile söz konusu olabiliyor. Ailelerin bunları bilinçli bir şekilde değil gelenekselci bir tutum ile gerçekleştirdiği düşüncesindeyim.”

Bu soruya 7 öğrenci (%19) kesin bir dille ailesinin eşitlikçi olmadığı yanıtını vermiş, 2 öğrenci ise (%5) ailesinin eşitlikçi olmamasını bazı koşullara bağlı olarak hafifleterek aşağıdaki gibi açıklamıştır. Bu iki grup birlikte düşünüldüğünde ailesinin eşitlikçi olmadığını düşünenlerin oranı %24’dür.

“Babam tarafından kardeşim ve bana "babamın düşüncesinde" eşitlik yapılmasa da ben tam da o hakkım için mücadele ettiğim bir dönemdeyim. Neyse ki bu konuda annem tarafından biraz şanslıyım.”

“Bazen ayırım yapılabilir ama abim çalışan bir birey olduğu için çok fazla saatlere kadar mesai yaptığı için hoşgörüyle karşılanıyor.”

Bu soruya yanıt veren 4 öğrencinin (%11) yanıtları ise ailelerinin kısmen eşitlikçi olduğunu göstermektedir. Bir öğrenci ise kardeşi olmadığı için bu soruya ne yanıt vereceğini bilemediğini ifade etmiştir. Bu bulgu da dikkate alındığında, kızlarını üniversiteye gönderen ailelerin, toplumsal baskılara rağmen çoğunlukla aile içinde eşitlikçi olmaya gayret ettikleri sonucu çıkarılabilir.

5. SORU: Ortaokul veya lise eğitiminiz süresince toplumsal cinsiyet eşitliği veya cinsiyetler arası eşitsizlik konusunda herhangi bir konu başlığı, ders konusu, seminer, konferans vb. bir anlatıma tabi oldunuz mu? Açıklayınız.

Bu soruya yanıt veren 37 öğrenciden 26’sı (%70) ortaokul veya lise eğitimi süresince cinsiyet eşitliği veya cinsiyetler arası eşitsizlik konusunda herhangi bir konu başlığı, ders konusu, seminer veya konferans gibi bir anlatıma tabi olmadığını ifade etmiştir. Bu oldukça yüksek bir orandır. Öğrencilerin sadece 11’i (%30) bu soruya evet yanıtı vermiştir. Bu yanıtlardan müfredatta bu konuların yer almadığı, rastlantısal olarak bazı dersler veya konferanslar içinde değinildiği anlaşılmaktadır. Bu yanıtlardan bir tanesi de ilkokulda verilen bir seminerle ilgilidir. Yanıtlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

“Lisede psikoloji derslerinde, felsefe derslerinde ve katıldığım bazı münazara yarışmalarında bu konuyla ilgili bilgi alma fırsatım oldu.”

“Evet oldum. Lise ikinci sınıfta 8 Mart Dünya Kadınlar gününde bir konuşma yapmıştım. Konuşmada ana başlık cinsiyet eşitsizliği, kadına uygulanan baskı ve kadınların çalışma alanı konusuna karşı yapmış olduğum bir eleştiriydi”.

“Ortaokulda derslerde bu konunun geçtiğini hatırlıyorum. Bu alanda toplumun kesinlikle bilgilendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Toplumda kız çocuklarına ve kadınlara erkeklerin sahip olduğu tüm hakların verilmesi gerektiğine inanıyorum.”

“Sadece ilkokulda kız çocukları için regl eğitimi verilmişti. Gizli saklı bir şekilde erkek öğrenciler salona giremesin diye ekstra bir önlem çerçevesinde gerçekleştirilen ve bir hemşirenin sunum yaptığı etkinlik yapılmıştı. Bu yaklaşım da oldukça kötüydü.

Çünkü regl olmak ayıp değildir. Bu biz kadınlar doğal biyolojisinde olan bir döngüsel süreçtir.”

6. **SORU: Ortaokul veya lise eğitiminiz süresince okul yönetiminden veya öğretmenlerinizden kız ve erkek öğrenciler arasında kızlar aleyhine fark gözeten, önyargılı, cinsiyetçi bir davranış gördünüz mü? Sizi rahatsız eden kız öğrencileri aşagılıyıcı bir tutum veya cinsiyetçi dil oldu mu? Açıklayınız.**

Bu soruya yanıt veren 37 öğrencinin 24’ü (%65) ortaokul ve lisede soruda işaret edilen türde bir davranış ve cinsiyetçi dil ile karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Geriye kalan 13 öğrenci ise (%35) ortaokul ve lise sıralarında öğretmenlerinden veya okul yönetiminden karşılaştıkları çeşitli türde rahatsız edici önyargılı, cinsiyetçi davranışlarla ilgili örnekler vermişlerdir. Bu 13 yorumun 4’ü cinsiyetçi bir tutumdan, 3’ü cinsiyetçi bir dil kullanıldığından, 3’ü okulun kısıtlayıcı kurallarında kızlar aleyhine ayrımcılıktan, 1’i kızlara karşı önyargılı ve hakları kısıtlayıcı davranıştan bahsederken, 2 öğrenci ise kızlara karşı pozitif ayrımcılık yapan öğretmenlerin cinsiyetçi tutumlarından rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir.

Kısıtlayıcı kurallarda ayrımcılıktan söz eden öğrenci deneyimini şöyle ifade etmiştir: *“Okul döneminde kıyafet kuralı bakımından kadınlara daha kısıtlayıcı yaklaşım söz konusuydu. Öğretmenlerin de cinsiyetlere göre ayrımcılık yaptığı çok durumla karşı karşıya kaldım.”*

Öğretmenin cinsiyetçi tutumuyla ilgili anısını nakleden öğrenci de şöyle demektedir: *“Evet gördüm. Beden eğitimi dersinde futbol oynamak için dersin hocasına gidip başvurduğumda bana futbol erkek işidir, sen git arkadaşlarınla amfide sohbet et demişti. Unutamadığım bir konuşma olmuştu.”*

Cinsiyetçi dilden ve kısıtlayıcı davranıştan yakınan öğrencinin yorumu şöyledir: *“Din kültürü dersinde bazen kadınların erkekler kadar özgür olmadığı ve erkeklerin daha ayrıcalıklı olduğu gibi ifadeler geçti. Bunlar bence çok rahatsız edici şeyler. Ayrıca kızların etek boyuna, çorabının rengine karışan okul yöneticileriyle de karşılaştım.”*

Kız öğrencilere pozitif ayrımcılık yapılmasını cinsiyetçi bir yaklaşım olarak doğru bulmayan öğrencilerden biri de görüşünü şöyle dile getirmiştir:

“Öğretmenler genellikle kız çocuklarına karşı daha hassas ve naif davranırlardı. Aslına bakılırsa bunu da doğru bulmuyorum. Erkek öğrencilere yapılan baskıcı ve sert tutumu, erkekler ağlamaz yaklaşımını da kesinlikle doğru bulmuyorum. Yine niyet temelli olmasa da insanın sosyal ve psikolojik eylemlerini etkiler düzeyde gerçekleşen bu ilişki biçimleri bireylerde ilerleyen dönemlerde farklı sorunlar ya da etiketlemeler olarak karşımıza çıkabiliyor. Ağlamanın kadına has bir özellik olması oldukça onur kırıcı bir biçimde kullanılıyor. İnsan doğası gereği ağlayabilen bir canlı iken bunu bir cinsiyete atfetmek ve küçümsemek oldukça cinsiyetçi bir tutumdur. Kız çocuklarına gösterilen gereksiz naif tutumun da cinsiyetçi bir tutum olduğu düşüncesindeyim.”

7. **Üniversite eğitiminiz süresince toplumsal cinsiyet eşitliği veya cinsiyetler arası eşitsizlik konusunda herhangi bir konu başlığı, ders konusu, seminer, konferans vb. bir anlatıma tabi oldunuz mu? Açıklayınız.**

Bu soruya yanıt veren 37 öğrencinin 14'ü (% 38) üniversite eğitimleri süresince TCE ile ilgili bir konu başlığı, ders, seminer vb bir anlatıma tabi olduklarını belirtmiştir. Bu oldukça düşük bir orandır. 13 öğrenci (%35) ise bu konulara değinen herhangi bir konu başlığı görmediklerini ifade etmiştir. Geriye kalan 10 öğrenci ise (%27) TCE konusunu Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği'nin çevrimiçi seminerinde dinlediklerini belirtmişlerdir. Bu oranla birlikte üniversite eğitimleri süresince TCE ile ilgili bir eğitime katılma veya bir ders, seminer izleme şansı bulan öğrenci oranı toplam %65 olmaktadır. Kadına yönelik şiddetin ağır bir tabloyla seyrettiği bu ülkede üniversite eğitimi alan kadın öğrencilerin TCE kavramı ile ilgili ciddi bir anlatıma tabi olma oranı oldukça düşük bulunmuştur.

8. **Üniversite eğitiminiz süresince okul yönetiminden veya hocalarınızdan kadın ve erkek öğrenciler arasında kadınlar aleyhine fark gözeten, önyargılı, cinsiyetçi bir davranış gördünüz mü? Sizi rahatsız eden kadın öğrencileri aşağılayıcı bir tutum veya cinsiyetçi dil oldu mu? Açıklayınız.**

Bu soruya yanıt veren 36 öğrencinin 28'i (%78) üniversite eğitimi süresince soruda bahsedilen türde cinsiyetçi bir tutum ve dil ile karşılaşmadıklarını ifade ederken 8 öğrenci (% 22) farklı türlerde cinsiyetçi, ayrımcı davranışlara örnekler vermişlerdir. Örneğin kız öğrencilere karşı cinsiyetçi davranıştan yakınan üç öğrenci olumsuz anlamda ayrımcılıktan örnek verirken iki öğrenci ise kızlara karşı pozitif ayrımcılıktan rahatsızlıklarını dile getirmektedirler:

“Tıp fakültesine başlarken önlük giyme töreninde benim grubumdaki arkadaşlara önlük giydiren erkek hocamız kız öğrencilerle sadece tokalaşırken erkek öğrencilerle hem tokalaşır hem de onlara sarılmıştı. Hocanın bu tutumu beni çok üzmüştü ve ona karşı bir ön yargım oluşmuştu. Üniversitede bir öğretim görevlisinin bile bu tarz bağnaz düşüncelere sahip olması bir toplum olarak hale çok geri kalmış olduğumuzu göstermektedir. Kendi toplumum adına utanç duyuyorum ve bu insanları asla hoş göremeyeceğimi belirtmek istiyorum.”

“Yüksek lisans eğitimi aldığım üniversitede bu duruma sanırım bariz bir şekilde tanıklık ettim. Bazı hocaların erkek öğrencilerin elini sıkarken kadın olduğumuz/olunduğu için sadece başı ile selam veren hocaların varlığına rastladım ve bu durumlar beni rahatsız etti, sorgulattı neden ve niçinleri ve ister istemez belki de o eğitimcilerle karşı önyargım oluştu.”

“Evet böyle bir durumlar karşılaştım. Dersini aldığım bir proje hocam erkek öğrencilerini çok severken kız öğrencilerine tutumu oldukça çirkindi. Bunun ilk olarak erkek çocuklarını çok sevdiğinden olduğunu düşünmüştüm fakat sonrasında olayın aslında kız öğrencilerin başarılı olamayacağını düşündüğü için erkek öğrenciler üzerine yoğunlaştığı olduğunu öğrendim.”

“Kadınları ayıran daha doğrusu pozitif ayırım yapan bir hocam olmuştu ama kesinlikle tasvip etmediğim herkesin eşit ve kendi hareketleri sonucunda değerlendirilmesi gerekiyor .”

“Sınıfımda denk gelmedim. Fakat fakültemde bir hocanın kız öğrencilere daha iyi erkeklere daha kötü davrandığı duyumunu aldım.”

Bir öğrenci erkek akademisyenlerin taciz davranışlarından ve kadın meslektaşlarına cinsiyetçi bakış açılarından örnekler vererek rahatsızlığını dile getirmiştir.

“Erkek öğretmenlerden tutumunu beğenmediklerim oldu. Çünkü üniversitede size bir öğrenci ve çocuk gözüyle bakılmıyor. Bir yetişkin gözüyle bakılıyor. Bir akademisyen sizin ona muhtaç olduğunuzu düşünüp farklı taleplerde bulunabiliyor. Öncesinde psikolojik baskı kuruyor akabinde çözümün yine ancak ve ancak kendisinde mevcut olduğu düşüncesini yerleştiriyor. Kadınların üzerinde kendi tahakkümünü kurabileceğini düşünen kesim bir tepkiyle karşılaştığında tehditvari bir tutum takınabiliyor. Üniversitede yer alan bazı taciz olaylarının dönem içerisinde kulağımıza geldiği oldu. Erkek akademisyenlerin meslektaşları olan kadın akademisyenlere bakışı da oldukça onur kırıcı. Kadınların evlenmemelerini bir tercih olarak değil, iş ve evliliği aynı anda yönetemeyecek olduğu için evlenemediği gibi bir düşünce ile yaklaşıyorlar. Bir kadının akademik kariyer yapması, evlenmemesi ancak ve ancak ikisini aynı anda yürütebilecek yeteneğe sahip olmaması anlamına geliyor onların nezdinde. Üniversitede bu tür sohbetlere maruz kaldığım yerler ne yazık ki oldu.”

Diğer bir tıp öğrencisi de kadınların mesleki yetkinlik beklentisinde ayrımcılık yapan cerrah hocalardan yakınmıştır:

“Aşağılama hiç olmadı sadece cerrah hocalarımızın bazılarında cerrahinin kadın işi olmadığı yapılamaz gibi imalarda bulundurlar.”

Bir öğrenci de öğrenci yurdundaki ayrımcı uygulamaları dile getirmiştir.

“KYK yönetiminde kadın ve erkek yurdu arasında eşitsizliklerle karşılaştım, şikayet etmeme rağmen bir sonuç alamadım.”

Bu yorumlar üniversitede kız öğrencileri rahatsız eden ayrımcı, cinsiyetçi uygulamaların çok yaygın olmamakla birlikte bir ölçüde mevcut olduğunu, öğrencilerin sadece kadınlar aleyhine olan ayrımcılıktan değil, kadınlara pozitif ayrımcılıktan da hoşnutsuz olduklarını ortaya koymuştur. Gençlerin beklentisinin toplumsal haklar ve davranışlar açısından tam bir eşitlik olması yönünde olduğu anlaşılmaktadır.

9. Üniversite eğitiminizin herhangi bir anında, derslerde, öğrenci topluluklarında, çeşitli öğrenci etkinliklerinde, size erkeklere göre dezavantajlı olduğunuzu hissettirecek bir tecrübe yaşadınız mı? Açıklayınız.

Bu soruya yanıt veren 36 öğrencinin 29’u (%81) belirtilen türde tecrübeler yaşamadıklarını belirtirken 7 öğrenci ise (%19) yaşadıkları bu türden deneyimleri örnekler vererek açıklamışlardır.

Bir tıp öğrencisi mesleki yetkinlik beklentisi açısından hocalarının cinsiyetçi yaklaşımını şöyle ifade etmiştir:

“Bir tıp öğrencisi olarak bazı hocalarımdan bazı tıp branşlarının özellikle de cerrahi alanların kadınlara uygun olmadığını erkeklerin bu branşlara daha yatkın olduğu konusundaki görüşlerine şahit oldum.”

Benzer şekilde, diğer bir öğrenci hocaların mesleki pratiklerde kızlara karşı ayrımcı davranışını vurgulamıştır:

“Hocalarımız maalesef erkekleri daha cesaretli, kızları ise çekingen olarak görüyorlar ve kızları yapılan deneylere aktif olarak katılmaya teşvik etmiyorlar. Buradan çıkardığım sonuç şudur: Her ne kadar üniversitelerde kız ve erkek öğrenciler beraber okuma hakkına sahip olsalar bile kızların önünde toplumsal ahlak kurallarının oluşturduğu büyük bir set vardır ve bu gerici ahlak kuralları terk edilmediği takdirde kadın erkek eşitliğinin asla sağlanamayacağını düşünüyorum.”

Bir öğrenci dans topluluklarında karşılaştığı rahatsız edici tacizci erkek davranışlarını şöyle yorumlamıştır:

“Dans topluluklarında yer alan erkeklerin tacizci konumuna düşmeleri ya da böyle bir düşüncede iseler dans gibi önemli bir alanı tercih etmelerini kadınların tutkularını yaşamalarına engel oldukları sebebiyle dezavantajlı konuma soktuklarını, eğer öyle değilse kendileri açısından dezavantajlı bir görünüme sahip olduklarını söyleyebilirim.”

Bir başka öğrenci bazı hocaların selamlaşmada kız öğrencilere gösterdikleri ayrımcılıktan rahatsızlığını dile getirmiştir.

“Yüksek lisans eğitimi aldığım üniversitede bu duruma sanırım bariz bir şekilde tanıklık ettim. Bazı hocaların erkek öğrencilerin elini sıkarken kadın olduğumuz/olunduğu için sadece başı ile selam veren hocaların varlığına rastladım ve bu durumlar beni rahatsız etti, sorgulattı neden ve niçinleri ve ister istemez belki de o eğitimcilerle karşı önyargım oluştu.”

Diğer bir öğrenci giyimine yönelik tacizlerden şikayetçi olmuştur:

“Direkt olarak sözlü bir durumla karşılaşmadım ancak beni kendi giyimimden rahatsız etmeye çalışan hem erkekler hem de kadınlar oldu. Bu çok rahatsız edici ve özgüven düşüren bir deneyimdi .”

Üç öğrenci ise üniversite yaşamlarında sosyal etkinliklerini ve eğitimlerini kısıtlayan güvensiz sokak korkusunu ve aile içi baskıları şöyle dile getirmişlerdir:

“Bazı etkinliklerde örneğin geç bitip eve geç dönmem gerektiğinde bana bir erkek arkadaşımın yolda eşlik etmesine ihtiyaç duyuyor olmam Türkiye şartlarında kadın olmanın dezavantajını bana daima hissettirdi.”

“Kız olduğum için ve evim üniversiteye uzak olduğu için lisans hayatım boyunca ailem etkinlik sonunda eve dönüşlerde otobüs bulamamamdan veya başıma kötü bir şey gelmesinden korktukları için hiçbir konser ve etkinliğe katılamadım. Laboratuvarında

çalışırken ailem akşam geç çıkmamı istemediği için geç biten deneylerde hep sorun yaşadım.”

“Okul tarafında veya öğrenciler tarafından yaşamadım fakat abim biraz katı bir insandır. Tek bana karşı değil erkek kardeşlerime de öyle ama bana daha fazla ve istediğim birçok etkinliğe onun tutumu yüzünden katılamadığım çok olmuştur. Annem ve babam tarafından böyle bir tutumla karşılaşmadım.”

10. Üniversite eğitiminiz sırasında erkek arkadaşlarınızdan kadın öğrencilere yönelik aşağılayıcı tutum, cinsiyetçi dil, cinsel taciz, flört şiddeti gibi olaylara tanık oldunuz mu? Ne tür davranışlar açıklayınız.

Bu soruya yanıt veren 36 öğrenciden 26’sı (%72) bu tür herhangi bir olaya şahit olmadığını belirtirken 10 öğrenci (%28) farklı örneklerle bu türden deneyimlerini açıklamışlardır. Yorumlardan bazıları aşağıda sunulmaktadır.

Öğrencilerin ikisi karşılaştıkları cinsiyetçi, aşağılayıcı dile atıfta bulunmuştur:

“Erkeklerin kendi aralarında ve bazı sosyal medya platformları üzerinden kız arkadaşları hakkında kötü söz ve dedikodu tarzında aşağılamalarına şahit oldum.”

“Direkt bu tarz bir durumu kendime yönelik yaşamadım fakat başka kişilere karşı yaptıkları yorumlarda net olarak eşitliği aşağılayıcı görüşleri anlamamak mümkün değildi. Bu tarz durumlarla az karşılaştım.”

Bir öğrenci tanık olduğu ısrarlı takip ve cinsiyetçi dili örnek vermiştir:

“Tanık oldum. Yakın bir arkadaşım öğrenci kartını bulan bir erkek tarafından ısrarlı mesajlara tutulmuştu. Çevremde günlük üniversite ortamında edilen muhabbetlerde birçok cinsiyetçi söyleme maruz kaldım.”

Bir diğeri mağduru olduğu psikolojik şiddeti ve cinsiyetçi dili açıklamıştır:

“Elbette oldum. Bizzat psikolojik şiddetin mağduru bile oldum. Sosyal anlamda kalabalık bir ortamda bir tartışma esnasında karşımdaki erkeğin biyolojik üstünlüğü ile beni alt etmeye çalışmak amacı güderek sesini ve reflekslerini kullandığı bir olay yaşadım. Çevremdeki arkadaşlarımda da ilişkilerinde psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddet yaşadıklarına dair mağduriyetlerini dinlediğim çok oldu. Elbette toplu taşıma gibi, çarşı gibi alanlarda saat fark etmeksizin takip edilme, laf atma, göz tacizi ve fiziksel taciz gibi olaylar hem yaşadım hem de arkadaşlarımda yaşadığına bizzat şahit oldum.”

Bir başkası bizzat yaşadığı ısrarlı tacizi dile getirmiştir.

“Evet. Böyle bir davranış gördüm. Bizzat şahsıma yapılmış bir şeydi. Aynı fakülteden bir erkek öğrenci seminer sırasında semineri dinlerken fotoğrafımı çekti. Rahatsız olduğumu söylediğim halde buna devam etti.”

Öğrencilerin dile getirdikleri olaylar bu deneyimi yaşayan kişi açısından oldukça travmatik nitelikte ve engellenmesi, caydırıcı önlemler alınması ve her durumda bunlara tabi olabilecek kişilerin yapmaları gerekenler konusunda eğitim almaları gereken konulardır. Bu örnekte bu deneyimi doğrudan veya dolaylı yaşayan kişi oranı yüzde 28 olarak bulunmuştur. Bu oldukça yüksek bir orandır. Yaklaşık üç genç

kadından birinin üniversite ortamında bu türden davranışla karşılaşabileceklerini ortaya koymaktadır.

11. **Üniversite tesislerinizin kadın dostu olduğunu söyleyebilir misiniz? Okullardaki kadın tuvaletleri, öğrenci yurtları, yollar, aydınlatmalar, otobüs durakları kadın öğrenciler açısından güvenli midir? Kampüste yaşarken kendinizi güvensiz ve dezavantajlı hissettiğiniz, keşke erkek olsaydım dediğiniz anlar var mıdır? Açıklayınız.**

Bu soruya yanıt veren 35 öğrencinin sadece 12'si (%34) üniversite kampüsünü güvenli bulmakta, kadın dostu olduğunu söyleyebilmektedir. 23 öğrenci ise (% 66) kampüste kendilerini güvensiz hissettikleri yerleri ve anları tarif eden örnekler vermişlerdir.

Hepsi Akdeniz Üniversitesi'nden sekiz öğrenci kampüs içinde ve dışında, özellikle تنها yerlerde kendilerini güvende hissetmediklerini aşağıdaki yorumlarla vurgulamışlardır:

“Kampüs içinde ve dışında kendimi güvende hissetmiyorum. تنها yerlerden geçerken tedirgin oluyorum ve böyle yerlerde yalnız bulunmamayı tercih ediyorum.”

“Kadın dostu değil maalesef. تنها yerler olduğu için yalnız yürünemeyecek yollar var. Kampüsü çok sevsem de özlesem de gerekli tedbirler umarım bundan sonra alınır. Gelecek nesillere güvenli bir üniversite ortamı sunulur.”

“Evet var. Hiçbir kadın sokakta rahat yürüyemiyor. Hep erkek arkadaşlarımız bizi yurdumuzun, evimizin önüne kadar bırakıyor, tek göndermiyorlar. Bu konuda bir rahatlık söz konusu olsaydı kimse kadın yakınlarını tedirgin bir şekilde yolcu etmezdi. Ayrıca erkek öğrenci yurtları ve kız öğrenci yurtlarında giriş çıkış saatlerinde sonuna kadar haksızlık yapılıyor. Erkeklerin giriş çıkış saatine hiçbir şekilde karışılmıyorken kızlar hemen ikazlara ve uyarılara boğuluyor. Böylece kızlar geç saatlerde rahat bir şekilde yurtlarına dönemedikleri için geceyi kız/erkek arkadaşlarında, kütüphanelerde, sahilde, kafede geçirmek zorunda kalıyorlar. Bu durum benim de sık sık yaşadığım bir durum. Madem biz kızları sıkı denetimde tutuyorlar erkeklere de aynı müdahaleyi göstermek zorundalar. Üstelik erkeklere bu bahsettiğim rahatlığı sağlayan devletin kurumları.”

“Yani genel olarak güvenli ama tabii ki eksikler var. Hastane girişleri yüzünden de bir çok giriş oluyor kampüse. Yani dışarıdan bir tık daha güvenli. Fazla değil.”

“Kütüphaneden geç döndüğüm saatlerde etraf sessiz ve ıssız olduğu için gerildiğim durumlar söz konusu oldu.”

“Dezavantajlı durumlar yaşıyoruz. Akşam derslerinde korkarak eve geldiğimiz zamanlar oldu ama erkek olsaydım demedim. Çünkü biz böyle güzeliz.”

“Yer yer kadın dostu yer yer ise değil diyebilirim. Kampüsün sadece kadın değil erkek için de çok güvenli bir ortam olduğunu düşünmüyorum, çünkü giriş çıkışlar çok denetimsiz.”

“Kısmen bazen geç vakitte kampüsün ormanlık alanlarından geçerken korktuğum oluyor.”

Bir öğrenci ise sadece üniversitenin değil ülkenin genel olarak güvensiz olduğunu dile getirmiştir:

“Hayır, bu üniversiteye bağlı değil genel olarak kendimi güvende hissetmiyorum, ülkemizin durumundan dolayı üniversite adına ayrımcılığa dair bir durum görmedim,”

Onbeş (15) öğrenci ise kampüsü kadın dostu bulmama, kendilerini güvende hissetmeme nedenlerini özellikle karanlık ve ıssız yollarda ve otobüs duraklarında aydınlatmaların yetersizliğine bağlamışlardır. Bunlardan ikisi başka illerdeki üniversitelerde eğitim gören öğrencilerdir; Akdeniz Üniversitesi’nden üç kişi de 2. öğretim öğrencileridir. Akşam saatlerinde yapılan derslerden çıkışta kendilerini güvende hissetmediklerini vurgulamışlardır:

“Karanlık ve uzun yollarda ışıklandırmanın güçsüz olduğunu düşünüyorum. Geç saatlerde etrafta çok insan da olmadığından kütüphaneden vs eve dönerken geç saate kalmamaya çalışıyordum. Ya da kalkan erkek bir arkadaşımın birlikte çıkmanın daha güvenli olduğunu düşünüyordum. Özellikle bu gibi durumlarda erkek olmanın daha rahat olduğunu düşündüğüm oluyordu.”

“Özellikle hava karardıktan sonra duraklara yürürken (özellikle tıp fakültesi önündeki durağa ve meltem çıkışına giden çoğu yolda) yeterli ışıklandırma bulunmadığı için keşke erkek olsam demişimdir.”

“Kampüs içerisinde yetersiz aydınlatma nedeniyle akşamları rahatsız oluyorum.”

“Kesinlikle düşünmüyorum. 2. öğretim öğrencisiyim akşamları hep lambalar kapalı oluyor. Bir kadın olarak zorlanıyordum. Otobüs duraklarında o karanlıkta tedirgin bekleyişlerimi unutamıyorum. Dersten geç çıktığımda kalabalığa karışarak yürüdüğüm her an bunu hissediyorum.”

“Açıkçası sadece okulda değil birçok yerde bunu düşündüğüm oldu. Üniversiteye gelirken ben ikinci öğretim okuyan bir öğrenciyim ve bazı zamanlar çok geç saatlerde derslerimiz biterdi Akdeniz Üniversitesi de bayağı ağaçlık, ormanlık bir alan bazı zamanlar ışığın olmadığı yerler olurdu ve cidden tek başıma döndüğüm zamanlar çok korkardım bu korkum eve gelene kadar devam ederdi defalarca sırf otobüs boş diye binmeyip dolu olan otobüsü beklerdim. Durak evime çok yakın ama duraktan eve kadar giderken bile korkarım o yüzden ailemi ararım onlar karşılar. Üniversite beni rahatsız edecek bir durumla karşılaşmadım ama haberlerde gördüğümüz olaylardan dolayı uzun bir süredir rahatsızım.”

“Kampüste ışıklandırmaların az olduğu alanlarda kendimi güvensiz hissetmişim. Ders çıkışı geç olduğu saatlerde otobüs durağında beklerken tedirgin oluyordum.”

“Otobüs durakları ve aydınlatmaların daha fazla artırılması gerektiğini düşünüyorum çünkü ikinci öğretim olan kadın arkadaşlarımız bunda bende dahil olmak üzere akşam üstü dersten çıkıyoruz ve zor şartlarda eve gidiyoruz.”

“Kesinlikle söyleyemem. Üniversite oldukça büyük olduğu için güvenli değil. Yeterince güvenlik yok. Olsa bile hepsi erkek, kadın güvenlik yok ki bu da oldukça cinsiyetçi. Duraklar karanlık, yollar karanlık, üniversitede bulunan hayvanlar bile çeteleşmiş vaziyette. Fakülteden yurda yürümek kadar eziyeti yoktu. O zamanlar keşke

erkek olsaydım dediğim çok oldu ancak yollar o kadar karanlıktı ki erkek arkadaşlar bile bunun cinsiyetle alakası yok derdi.”

“Kampüste güvende hissetmediğim zamanlar oluyor. Aydınlatmaların eksik olduğu yerler var.”

“Karanlık sokakta yürürken bile tedirgin olmak kadın olmak çok zor durakta beklerken üzerine gelen bakışlar vb.”

“Otobüs duraklarının çok güvenli olduğunu düşünmüyorum. Öğrenci yurtları hakkında bilgim yok.”

“Kampüsümüz aşırı büyük olduğu için gece vakitlerinde kampüste yalnız başıma dolaşmaya ve kütüphaneden çıkıp eve gitmeye korkuyorum. Bence kampüsümüzün aydınlatması yeterli değil. Tuvaletlerde de yeterince tuvalet kağıdı yok. Ayrıca ped otomatları da olmalı.”

“Genel bağlamda kampüsün rahatsız edici bir yönü yok benim açımdan. Yalnızca aydınlatmanın biraz eksik olduğunu düşünüyorum. Gece yürüyüşlerinde تنها yerler olduğundan korkmamak elde değil.”

Diğer üniversitelerde eğitim gören iki öğrenci de kendi kampüslerini tam olarak güvenli bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

“Ne dost ne düşman diyebilirim. Okuldaki tesislerin güvenilirlik seviyesinin ortalama olduğunu düşünüyorum. Özellikle vize haftalarım da sabah saat 5.00’a doğru kütüphaneden çıktığım zamanlar oldu. O anlarda ortalık çok ıssız olduğu için kendimi güvensiz hissettim ama hiçbir zaman erkek olmayı dilemedim.”(Pamukkale Üniversitesi)

“Covid sürecinden dolayı, üniversitede sadece bir ay haftanın belirli günleri aktif olarak bulunduğum için bu konularda yeterli bilgiye sahip değilim. Bu süreçte erkek olsaydım dediğim olmadı. Otobüs duraklarının çok güvenli olduğunu düşünmüyorum. Öğrenci yurtları hakkında bilgim yok.”(Süleyman Demirel Üniversitesi)

Bu soruya verilen yanıtlar üniversite yönetimleri açısından ciddiye alınması gereken bir nitelik taşımaktadır. Kampüste eğitim gören kadın öğrencilerden %66’sının üniversite kampüslerini özellikle akşam saatlerinde güvensiz bulmaları acilen tedbir alınması gereken, özellikle aydınlatma ile ilgili konulara dikkat çekmektedir. Örneklem grubundaki üç 2. öğretim öğrencisinin üçü de benzer deneyimlerini paylaşmışlardır. Akşamın ilerleyen saatlerinde kampüs içinde kütüphane, yurt ve/veya laboratuvarlar arasında gidip gelen, otobüs duraklarında bekleyen kız öğrencilerin bu deneyimleri uyarıcı nitelikte görülmelidir.

12. SORU: Çevrenizdeki kadın öğrencilerden herhangi biri eğitim gördüğü okulda veya kampüs çevresinde tacize uğradı mı? Uğradı ise bu konuda şikayet başvurusu oldu mu? Nasıl sonuçlandı?

Bu soruya yanıt veren 35 öğrencinin 26’sı (%74) çevresinde tacize uğrayan herhangi bir kadın öğrenci olmadığını bildirirken, 9 öğrenci (%26) bu türden deneyimlerini dile

getirmişlerdir. Ancak bu deneyimlerden ikisi üniversite çevresi ile ilgili olmadığı için, aslında üniversitede böyle bir deneyim bildiren öğrenci sayısı 7 (%20) sayılmalıdır.

İki öğrenci kendi başlarına gelen taciz olaylarını nakletmiş, olayları şikayet ettiklerini belirtmişlerdir.

“Benim başıma geldi. Akşam dersten çıkmıştım. Hastane kapısının ordan jandarma tarafına geçmek için köprüyü kullandığımda birisi bana dokunmaya, birşeyler söylemeye başladı. Çevreden biri onu yanımdan aldı. Bende o anki korkuyla hemen eve gittim, sevgilimi aradım hemen karakola gitmemiz gerektiğini söyledi. Gittik, şikayetçi olduk ve öğrendik ki benden önce de 2 kız öğrenciye aynı şeyi yapmış, onlar da şikayetçi olmuş. Daha sonraki gün okulun güvenliğiyle konuştuk onlar da ilgilendi durumla.”

“Evet. Ben uğradım. Yukarıda anlattığım durum üzerine dilekçe verdim ve şikayet talebinde bulundum. Değerlendirmeye alındığı söylendi fakat taciz eden kişinin akli dengesiyle ilgili bir sorun olduğundan kişi okuldan birkaç farklı vakayla birlikte uzaklaştırıldı.”

Bazı öğrenciler ise taciz ve flört şiddetine uğrayan arkadaşlarının şikayette bulunmadığını vurgulamışlardır:

“Uğradı. Korktuğumuz ve ne yapacağımızı bilemediğimiz için herhangi bir başvuruda bulunmadık.”

“Üniversite çevresinde flört şiddetine maruz kalan arkadaşlarım oldu ama şikayet etmediler.”

“Tam anlamıyla taciz olmasa da izlendiğini düşünen bir arkadaşım vardı. Şikayette bulunmadı.”

İki öğrenci somut olaylardan ziyade genel olarak sözle veya bakışla taciz olaylarına atıf yapmışlardır:

“Kampüste eminim çok kadın arkadaşım tacize uğramıştır. İlle fiziksel bir taciz olmasa günümüz erkekleri kendilerinde her şeye laf atma, bakma, üzerinde rahatsız edici derecede göz dikme gibi şeylerle rahatsız ediyorlar.”

“Evet uğradı çok duydum ama yakın çevremde olmadığı için sonuçlarından tam olarak haberdar değilim.”

Deneyim bildiren dokuz öğrenciden ikisi ise üniversite dışında tanıklık ettikleri taciz olaylarını dile getirmişlerdir:

“Evet evimizin yakınındaki bir ilkokulda taciz olayı olmuştu, öğretmen öğrencilerini taciz etmişti öğrencilerin şikayeti ile öğretmen tutuklandı ve hapis cezasına çarptırıldı.”

“Bir arkadaşım ilkokuldayken müdürü tarafından taciz edilmiş ailesine söyleyince de kız suçlu ilan edilince konu kapanmış.”

Üniversite çevresinde taciz olayları bildiren 7 öğrencinin deneyimleri de gerek oranın yüksekliği (beş öğrenciden biri), gerekse tacizi şikayet etme yol ve yöntemi konusunda hazırlıksız olmaları nedeniyle dikkate alınmalıdır.

13. SORU: Çevrenizdeki kadın öğrencilerden herhangi biri siber saldırıya, ısrarlı takip veya siber tacize uğradı mı? Uğradı ise bu konuda nasıl bir yol izlendi? Nasıl sonuçlandı?

Bu soruya geçerli yanıt veren 34 öğrencinin 26’sı (%76) çevresinde tacize uğrayan herhangi bir kadın öğrenci olmadığını bildirirken, 8 öğrenci (%24) bu türden siber saldırı veya taciz deneyimlerini dile getirmişlerdir.

“Siber saldırı ve tacizin çok yaygın olduğunu düşünüyorum. Yakın arkadaşlarım maruz kalmasa da uzak çevremdeki insanlar mental olarak etkilendi. Bir nevi psikolojik şiddete maruz kaldı.”

“Evet uğradı ve uğramaya devam ediyor ama sosyal medyada olan hiçbir şeyin takibi yapılmıyor. gerçek hayatta olanlar sonuçlanmazken sosyal medyadaki nasıl sonuçlansın?”

“Çalıştığı yerde patronları tarafından tacize uğrayan tanıdıklarım oldu. Susmayı, konuyu kapatmayı tercih eden arkadaşım da oldu, konuyu yargıya taşıyan arkadaşım da. Ancak nasıl sonuçlandığını bilmiyorum.”

“Israrlı takip oldu ama bir süre cevapsız kaldıktan sonra bıraktığı için kesildi ve şikayet vs. durumu olmadı.”

“Evet. Uğradığımı duyduğum birkaç kişi oldu. Sürekli biri tarafından farklı zamanlarda takip edilip fotoğrafları çekildiğine dair şeyler duydum. Şikayet dilekçesi verildiğini biliyorum.”

“Kendim siber saldırıya maruz kaldım, polise şikayet edeceğimi söyleyince tacizi bıraktı.”

“Uğrayan bir arkadaşım oldu. Ailesine söyleyemediği için polise gidemedi, bir sonuç alınmadı.”

“[tanıdığım biri]Siber saldırıya uğradı. Nasıl sonuçlandığını bilmiyorum.”

Toplam örneklemin %24’ünü oluşturan bu sekiz öğrencinin doğrudan veya dolaylı olarak siber taciz veya saldırı deneyimlemiş olması, dört öğrenciden birinin gündemine bu konuların girebildiğini, dolayısıyla bu durumlarda nasıl önlemler alınmaları gerektiği konusunda bilgilendirilmelerinin önemli olduğunu ortaya koymuştur.

14. SORU: Üniversitenizin web sitesinde yayımlanmış bir toplumsal cinsiyet eşitliği (TCE) politikası, bir TCE eylem planı, Cinsel Taciz politikası ve birimi var mıdır? Neler tespit ettiğinizi açıklayınız.

Bu soruya yanıt veren 36 öğrencinin 11'i (%31) üniversitede bu unsurlardan herhangi birinin olmadığını belirtmiş, 25'i ise (%69) “bilmiyorum” demiştir. Yine de öğrencilerden bazıları (beş kişi-%14) üniversitenin Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Araştırma ve Uygulama Merkezini (KATÇAM) ve Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesindeki kadın çalışmaları yüksek lisans programını bildiklerini ifade etmişler, bir öğrenci de kadın çalışmaları alanında çıkarılan dergiyi dile getirmiştir.

“Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü altında Akdeniz Üniversitesi Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Araştırma Merkezi (KATCAM) bulunmaktadır. Bu merkez kadın çalışmaları, kadınların çalışma hayatı ve bu alanda başarılı olmaları, toplumsal cinsiyet üzerine çalışmalar yapmakta ve kadınları desteklemektedirler.”

“Toplumsal cinsiyet bölümü var ancak akademik düzeyde ürünler ortaya koyuyor. Harici bir işlevi söz konusu değil. Eğer öyle ise konuda kapsamlı bir bilgim olmadığını varsayabilirsiniz”

“Akdeniz Üniversitesi Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Araştırma ve Uygulama Merkezi (KATCAM) vardır.”

“Üniversitemiz bünyesinde Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Araştırma ve Uygulama Merkezi vardır”.

“Toplumsal Cinsiyet Dergisi olduğunu duymuştum.”

Bu yanıtlar örnekteki öğrencilerin %69'unun üniversitelerinde TCE politikası, eylem planı, taciz politikası veya birimi ile ilgili herhangi bir duyum almadıkları için bunların mevcudiyetinden emin olamadıkları, sadece %31'inin bu konuyu belki de irdelemiş oldukları için bu unsurlarından bulunmadığından emin olarak yanıt verdikleri görülmektedir. Kadın çalışmaları alanında varlığını hissettiren KATÇAM ve Toplumsal Cinsiyet Dergisinin ise en azından 5 öğrenci tarafından dikkate değer bulunduğu anlaşılmaktadır.

15. SORU: Kadın olarak gelecekte nasıl bir sosyal ortamda yaşamayı hayal ediyorsunuz? Bu şartlar nasıl sağlanabilir?

Bu soruya yanıt vererek kadın olarak gelecekte nasıl bir sosyal ortamda yaşamak istediklerini tarif eden öğrenciler arasından hayallerini oldukça detaylı açıklayan beşinin yorumları aşağıda sunulmuştur. Tüm yanıtlar son derece anlamlı gözlemlere dayanmakta, kadınların yaşadığı eşitsizliklerin, baskıların, şiddetin, güvensizlerin olmadığı bir dünyayı tarif etmektedir.

“Kadın olarak bulunduğum ortama göre kıyafet seçmek istemiyorum. Akşam eve gelme saatini ayarlayıp eğer otobüsten indiğim yer evime uzaksa babamı arayıp önüme gelmesini istemek istemiyorum. Eğer akşam onu geçmişse otobüse, dolmuşa, taksiye binmekten çekinmek istemiyorum. Hayallerimin peşinden giderken surf kadın olduğum için önüme taş koyulmasını, elinin hamuruyla erkek işine karışma gibi söylemleri duymak istemiyorum. Kadın olarak var gücümle çalışıp eve gelip evde çalışıp, yemek pişirmek, evi temizlemek, eşimin-çocuklarımın gönlünü hoş etmek, bunlardan hiç gocunmayıp karşılığında aldığım tepkinin kadının işi bu zaten olmasını istemiyorum. Sevgilimi ailemle tanıştırmak, dışarı çıkıp gönlümce gezebilmek,

istediğim okula gitmek, hatta içimden geldiği gibi gülmek istiyorum. Türkiye de ve Türkiye gibi ülkelerde henüz hala aşamadığımız bir konu bu. Nasıl yapılabileceğini bilmiyorum. Ama şunu çok iyi biliyorum ki biz kadınız. Biz çok güçlüyüz. Biz her zaman çok güzeliz. Biz hiçbir erkeğin arkasındaki insan değiliz. Biz pes etmeyiz. Birlikte kimse bizim karşımızda duramaz.”

“Kadınların, sosyal hayatta daha aktif olduğu, istedikleri gibi gezebildiği, dışarı çıkabildiği, kimseye muhtaç olmadığı, hesap vermediği, öldürülmediği, şiddet (fiziksel,ekonomik, psikolojik) görmediği, toplumun kadınlara veya erkeklere herhangi bir rol dayatmadığı, ya da toplumun dayattığı rollere davranışlara uyulmadığı zaman hakaret edilmediği, dışlanmadığı, ötekileştirilmediği bir toplumda yaşamak isterdim. Bu şartlar ise insanın önce kendini eğitmesi sonra ailesini eğitmesi ile mümkün. Ama bunlar devlet, okul vb. Kurumlar tarafından da desteklenmeli.”

“Ben her ne kadar bazı noktalarda şans eseri herhangi bir travmaya maruz kalmadan bu yaşıma gelmiş olsam da benim kadar şanslı olmayan kadınların var olduğunu biliyorum. Öncelikle hiçbir insanın cinsiyeti, ırkı, yönelimi, dini, uyruğu ve fikirleri yüzünden dışlanmadığı, ötekileştirilmediği, itilmediği bir toplum hayal ediyorum. Hiçbir kadının isteği dışında bir söze, harekete, duruma maruz kalmadığı bir toplum hayal ediyorum. Kadınların omuzlarında adeta yük olan, zincir olup ayaklarına bağlanan bu patriyarkal düzenin yıkılmasını ve haklara eşit erişim ve hakları eşit kullanım hakkı hayal ediyorum. Hiçbir kadının hiçbir sebepten canice ya da herhangi bir şekilde öldürülmediği, kılına bile zarar gelmediği özgür ve mutlu bir dünya hayal ediyorum.”

“Özgür ve adaletli bir sosyal ortamda yaşamak isterim. En başta ailelerin çocuklarını gelenekçi ve yobaz cinsiyet rollerini ısrarla zorla öğreterek yetiştirmeyi bırakması gerekiyor, küçük ve farkında olmadan yapılan, öğretilen cinsiyetçi şeylerin farkındalığının sağlanması gerekiyor. Okullarda bu konudaki eğitimlerin daha erken yaşta başlaması ve bu konulara daha fazla yer verilmesi gerekiyor. Ülke genelinde özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin belirgin olduğu bölge ve şehirlerde halkın bu konuda bilinçlendirilmesi, farkındalığın artırılması gerekiyor. Ülkemizin bu konudaki adalet ve cezalandırma sistemindeki eksiklerin ve yanlışların giderilmesi gerekiyor.”

“Kadın olarak kendimi en başta güvenli hiç bir şekilde bir an bile korkmadığım ve tüm fikir ve düşüncelerimi hiç bir ön yargı ve baskılayıcı tutumla karşılaşmadan paylaşabilir konumda hayal ediyorum. Bu şartlar ancak bizlerin toplumu bilgilendirmesi ile ve kadın olarak haklarımıza sahip çıkacak gücün kendimizde fazlasıyla olduğuna inanarak mümkün olabilir.”

SONUÇ

Kadın üniversite öğrencileri toplumsal cinsiyet eşitliği kavramından ne anladıklarını sorgulayan soruya kadın ve erkeklerin eşit haklardan yararlanması, ayrımcılık olmaması ve eşitlik açısından açıklamalar getirmişlerdir. Oysa aynı öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili çocukluk ve ergenlik dönemlerinde aile içinde ne duydukları veya öğrendikleri sorulduğunda, ilk akıllarına gelen kavramlar daha çok toplumsal rollerdeki eşitsizlikler ile ilgili olmuştur. Bu çelişkili gibi görünen durum şöyle açıklanabilir: Kavramın içindeki eşitlik

sözcüğünün öğrencilerin bunu nasıl tarif ettikleri üzerinde etkili olduğu, duyduklarında ilk akıllarına gelen fikrin eşitlik olduğu, ancak kavramı ilk deneyimleriyle ilişkilendirdiklerinde aile içindeki toplumsal rollerin ayrışmasından doğan eşitsizliklerin ağırlık kazandığı düşünülebilir. TCE ile ilgili aile içinde ilk duydukları ve öğrendikleri kavramlar daha çok toplumsal rollerle ilgili olmuştur.

Çalışmanın bulguları öğrencilerin yüzde 62'sinin toplumsal baskılar nedeniyle sekteye uğrasa da, ailesinin temelde eşitlikçi olduğuna inandığını; yüzde 70'inin ortaokul veya lise eğitimi süresince cinsiyet eşitliği veya cinsiyetler arası eşitsizlik konusunda herhangi bir konu başlığı, ders konusu, seminer veya konferans gibi bir anlatıma tabi olmadığını; sadece yüzde 38'inin üniversite eğitimleri süresince TCE ile ilgili bir konu başlığı, ders, seminer vb bir eğitim aldıklarını; yüzde 22'sinin üniversite eğitimi süresince okul yönetiminden veya hocalarından kadın ve erkek öğrenciler arasında kadınlar aleyhine fark gözeten, önyargılı, cinsiyetçi bir davranış, cinsiyetçi bir tutum ve dil ile karşılaştıklarını; yüzde 19'unun üniversite eğitimlerinin herhangi bir anında, derslerde, öğrenci topluluklarında, çeşitli öğrenci etkinliklerinde, erkeklere göre dezavantajlı olduklarını hissettirecek bir tecrübe yaşadığını; yüzde 28'inin üniversite eğitimleri sırasında erkek arkadaşlarından kadın öğrencilere yönelik aşağılayıcı tutum, cinsiyetçi dil, cinsel taciz, flört şiddeti gibi olaylara tanık olduğunu; yüzde 66'sının üniversite tesislerini kadın dostu görmediğini, özellikle akşam saatlerinde yollar, aydınlatmalar ve otobüs duraklarını kadın öğrenciler açısından güvenli bulmadığını; yüzde 26'sının çevresindeki kadın öğrencilerden herhangi birinin eğitim gördüğü okulda veya kampüs çevresinde tacize uğradığını; yüzde 24'ünün çevresinden birinin siber saldırıya, ısrarlı takip veya siber tacize uğradığını; yüzde 31'i üniversitenin web sitesinde yayımlanmış bir toplumsal cinsiyet eşitliği (TCE) politikası, bir TCE eylem planı, cinsel taciz politikası ve birimi bulunmadığını ifade ederken %69'unun bunların mevcut olup olmadığını bilmediğini ortaya koymuştur.

Bu bulgular kadın üniversite öğrencilerinin kadın cinsine yönelik ayrımcılık ve eşitsizlikleri çocukluklarından itibaren deneyimlediklerini; eğitim gördükleri okullarda toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda planlı programlı bir eğitim görmediklerini; yarım fazlası ailelerini eşitlikçi olarak tanımlasa da çekirdek aile dışındaki yakın çevrelerinde bu eşitliği bozan toplumsal baskıları hissettiklerini; üniversite eğitimleri süresince ortalama beş kadın öğrenciden birinin hocalarından cinsiyetçi bir tutum veya dil nedeniyle rahatsız olduklarını; yaklaşık üç öğrenciden birinin erkek arkadaşlarından cinsiyetçi dil, taciz, aşağılayıcı tutum gibi deneyimler yaşadıklarını; dört öğrenciden birinin kampüs çevresinde ısrarlı takip, cinsel taciz gibi olaylarla karşılaştığını ortaya koymuştur.

Bu oranlar üniversite çevresinde toplumsal cinsiyet eşitliği alanında yeterince gelişmiş bir ortam oluşturulmadığını, bu alanda farkındalık ve bilinç düzeyini yükseltecek politika belgelerine, eylem planlarına, etkinliklere, taciz önleme stratejilerine, eğitim programlarına acilen ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın diğer bir önemli bulgusu da, çoğunluğu Akdeniz Üniversitesi öğrencisi olan bursiyerlerin %66'sının kampüslerini kadın dostu olarak niteleyemediklerini, özellikle akşam saatlerinde karanlık yollar, duraklarda kendilerini güvensiz hissettiklerini ve bu korkunun eğitim etkinliklerinde özgürlüklerini kısıtladığını, üniversitelerini güvensiz olarak tanımladıklarını ortaya koymuştur. Bu bulgu çok önemlidir ve özellikle Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü tarafından acilen gerekli tedbirlerin alınmasını gerektirmektedir.

Bu çalışmanın sonuçları müfredat geliştirme açısından hem MEB'e bağlı öğretim basamaklarını hem de yükseköğretim kurumları yönetimlerini ilgilendirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini yaygınlaştırmaya çalışan sivil toplum örgütleri açısından da savunuculuk çalışmalarını yönlendirebilecekleri kritik kurumları ve sorun alanlarını ortaya koyması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Adana F. vd. (2011) Views of Male University Students About Social Gender Roles; An Example From East of Turkey. *J Fam Viol.* 26:519–526.

Altınova, H. H. ve Duyan, V. (2013) Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Çalışması, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 24, Sayı 2, 9-22.

Altuntaş O. ve Altınova H.H. (2015) Toplumsal Cinsiyet Algısı ile Sosyo-Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi, *Turkish Studies International: Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/6 Spring, p. 83-100.

Ang, S. M. vd. (2021) Gender Inequality, Conflict and Sexism Within the Family Institution: A Pilot Study On University Students' Experience, *International Journal of Social Science Research*, Vol 3 No 2 (June) .

Aşılı G. (2001) *Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri ve ego durumları arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atış, F. (2010) *Ebelik/ Hemşirelik 1. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Aylaz R. vd. (2014) Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolüne Yönelik Görüşleri, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. 23(5): 183-190.

Bem, S, L. (1974) The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* , 42 (2), 153-162.

Berktaş, Fatmagül (2013) Ünite 1: Feminist teoride açılımlar, *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*, Editörler: Yıldız Ecevit ve Nadide Karkıner, T.C. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayın No. 1309, 2. Baskı, Eskişehir.

Demirel S, vd. (2004) *Üniversite yaşamı öğrencilerin toplumsal cinsiyet bakış açısındaki gelenekselliğini etkiliyor mu?* Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Ankara; 2004.

Demirel S. vd. (2005) Üniversite son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşlerini etkileyen faktörler, *4. Uluslararası Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Kongresi*; 20-23 Nisan 2005; Ankara.

Ecevit, Yıldız (2021) *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları Eğitim Materyali*, Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz II, CEİD YAYINLARI, Ankara.

Esen, Y. (2013) Gender Discrimination in Educational Processes: An Analysis on the Experiences of Studentship, *International Online Journal of Educational Sciences*, 5 (3), 757-782.

Geçer, H. vd. (2017) Toplumsal Cinsiyet Ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 56, Ekim, s. 494-521.

Kahraman L. vd. (2014) Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Algısı Araştırması, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/2 Winter, p. 811-831.

Kahraman, S.D. (2010) Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 3 (1).

Kızılaslan, I. (2010) Student teachers' perceptions of gendered texts in English language textbooks. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2 (2010), 3528-3531.

Kızılaslan, İ. ve Diktaş İ. (2011) The Role of University Education in Changing the Gender Role Perceptions of Turkish ELT Student Teachers, *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(2), 510-525.

Kodan Ç. S. (2013) Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Nesne*: 1(2): 21-43.

Jacobs, J. A. (1996) Gender Inequality and Higher Education, *Annual Review of Sociology*, Vol. 22:153-185.

Molla, T. ve Cuthbert, D. (2014) Qualitative inequality: experiences of women in Ethiopian higher education, *Gender and Education*, Vol. 26, no. 7, pp. 759-779.

Öngen, B. ve Aytaç, S. (2013) Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Ve Yaşam Değerleri İlişkisi, *Sosyoloji Konferansları*, (48), 1-18.

Pınar G. vd. (2008) Başkent üniversite öğrenci yurdunda kalan gençlerin toplumsal cinsiyet rol kalıplarına ilişkin tutumları. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 15(1): 47-57.

Şahin, M. K. vd. (2018) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Türk Eğitim Sistemindeki Yeri: Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Gözünden, *IBAD*, 3(2):735-752.

Seyitoğlu, D. Ç. vd. (2016) Determining the Attitudes of the Students of Inonu University, Faculty of Medicine, on Social Gender Roles [İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi], *Medicine Science*, 5(1):102-16.

Yılmaz, D. V. vd. (2009) Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1): 775-792.

Varol, Z. S. vd. (2016) Bir tıp fakültesi birinci sınıf öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algı düzeyi ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi, *Ege Tıp Dergisi / Ege Journal of Medicine* 55(3):122-128.

Vefikuluçay, D. vd. (2007) Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları, *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 14(2): 26-38.

Zeyneloğlu, S. (2008) *Ankara'da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Zeyneloğlu, s. ve Terzioğlu, F. (2011) Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 40: 409-420.
